

Oponentský posudek

Tereza Vavříčková: Perské listy

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat Montesquieuův román *Perské listy*, slavný a v řadě ohledů významný literární „vstup“ do osvícenského 18. století. Jako jisté těžiště práce si diplomantka předsevzala lexikální analýzu díla, s cílem určit, zda se kontakt hlavních postav s novým společenským prostředím projevuje také nějakými proměnami jejich vyjadřování; toto téma tvoří téměř polovinu vcelku nerozsáhlé práce (se vším všudy 60 stran). Výchozí hypotézu, že by takové ovlivnění bylo možné, analýza nepotvrzuje, závěrem práce tedy je to, že se hypotéza neprokázala, což bývá ve vědě závěr platný a legitimní.

Problém tkví v tom, že celá práce je poznamenána značnou povrchností a naivismem a jeví se jako nepříliš věrohodné školní cvičení bez skutečného poznávacího přínosu. Osobnost autora je na malé ploše vystižena celkem dobře, i když chybí ucelenější analýza jeho filosofických názorů (z *Ducha zákonů* je zmíněn vlastně jen princip dělby moci). Všechno ostatní však plave na vodě. Druhá kapitola (ve skutečnosti první, hned po úvodu, který neměl být číslován) je vydávána za „rozbor díla“, což v žádném případě není: je to nanejvýš jeho neúplná charakteristika doplněná pokusem o rozbor ironie v díle, doloženým převážně dosti nepřesvědčivými příklady. Už tady se ukazuje, že analytická schopnost diplomantky se omezuje na prostý výčet, nepodložený hlubším pochopením. Žánrové určení díla jako románu v dopisech je provedeno vcelku dobře, i když se tu setkáváme s prostomyslným tvrzením, že dopisová forma vytváří u čtenáře „dojem, že žádný vypravěč není, a za autora považuje (čtenář) toho, kdo je na konci psaní podepsán“. To by vyžadovalo čtenáře ještě naivnějšího, než je sama diplomantka: to, že jsou dopisy součástí fikce, čtenář většinou dobře ví, bere to jako hru; dopisová forma ovlivňuje expozici děje, může být dokonce jeho hybatelem (Choderlos de Laclos), umožňuje plné a volné rozvinutí myšlenek (což je důležitý, v práci konkrétně neanalyzovaný aspekt *Perských listů*), mohou být dokonce rozlišeny stylisticky (např. v Rousseauově *Nové Héloïse*, kterou diplomantka nezmiňuje) čtenář však ví, že dopisy jsou stejně smyšlené jako postavy; jedinou výjimkou byla Diderotova *Jeptiška*, ovšem jen ve stadiu zrodu a jen pro jediného čtenáře, kterému Diderot tyto dopisy postupně zasílal jakožto skutečné: byly tedy součástí mystifikace, což v literárním díle neplatí. *Perské listy* jsou posléze charakterizovány orientálním tématem, dobově oblíbeným, v podstatě je objasněno i to, jaký prostor taková fikce otevírala pro výklad kritických myšlenek. Úplně opominuto je však v souvislosti s tím žánrové určení díla jako románu filosofického (ve spojení s více či méně fantastickými projekcemi cizích světů); logicky pak v práci také chybí soustavnější rozbor myšlenek, v nichž přitom tkví hlavní význam knihy. Další kapitola pak podává opět popisně přehled románových postav a vztahů mezi nimi, čímž v zásadě postihuje románovou fabuli.

Naivismem je poznamenán i lexikální rozbor. Jako metodu práce např. diplomantka obšáhle popisuje použití vyhledávače v textovém editoru! Jeví se dokonce, že při lepším uchopení problému a důkladnější znalosti sekundárních pramenů, které se podobnými otázkami zabývají, by hypotéza o možné proměně lexika postav nebyla ani formulována. Diplomantka sice cituje Starobinského předmluvu k *Perským listům*, ale už se nenamáhalo s tím, aby se seznámila s dalšími pracemi téhož významného literárního vědce (mj. nejběžnější montesquieuovská monografie v edici Les Ecrivains de toujours, ale především kniha, která se otázky přímo dotýká: *Le remède dans le mal*, s jasným podtitulem: *Critique et délégitimation de l'artifice à l'Age des Lumières*), vodítko v tomto směru mohly poskytnout i stránky věnované M. v Sollersově knize *La guerre du goût*. Diplomantka se však nepozastavuje ani nad tím, co je logické: fiktivní autoři dopisů jsou přece Peršané, měli by tedy psát persky! Jejich francouzština je rovněž fikce, pokud by tedy autor i uvažoval o tom, jak promítnout nové dojmy a poznatky do jazyka postav (totiž do perštiny), měl by pak vlastně vymýšlet, jak *perské novotvary* vyjádřit francouzsky; protože však jazykem postav není francouzština, neměl by se dobový vývoj francouzštiny v díle promítat přímo, resp. tato projekce by neměla být

relevantní; což se posléze potvrzuje, ale logičtější by vlastně bylo postavit hypotézu opačnou! Pokud by se tedy v románu vůbec nějaké francouzské jazykové novoty objevily, neměly by vůbec žádný specifický vztah k sémantice díla, ale jen by odrážely obecný vývoj francouzského jazyka, jemuž přece skutečný autor (Montesquieu) nemůže nijak zarputile vzdorovat.

Diplomantka tedy usoudila, že vliv dobových novot na jazyk by se měl projevovat frekvencí neologismů. Nejprve rozvláčně vysvětluje, co je to neologismus, a i zde opomíjí hledisko diachronické v tom smyslu, že pozice neologismu byla v 18. století, časově daleko bližším Malherbově reformě a klasicismu, značně odlišná od situace dnešní. Jako zdroj informace o neologismech používá dobové slovníkové dílo, jehož nepříliš velký rozsah také svědčí o tom, že neologismy se v té době velké oblibě netěší, takže možná nejsou tím nejlepším ukazatelem jazykového vývoje. Navíc vesměs ani nejde o pravé neologismy, ale jen o nové významy již existujících slov, nebo i jen o nová idiomatická spojení. I tak je počet nalezených slov bez ohledu na frekvenci (25) předem neprůkazný.

Diplomantka tedy provedla metodicky do detailu sice přesnou, ale zbytečnou práci. Vzhledem k uspokojivé charakteristice autora a jistým kvalitám v popisu díla lze doporučit obhájení práce v klasifikačním stupni dobře.

Pokud jde o jazykové a formální náležitosti, chyby se vyskytnou, nikoli v příliš hojném počtu. Na str. 9: dětství má být *rané*, slovo *následný* je použito nepřípadně (nevyjadřuje časovou posloupnost, ale logickou spojitost), konstrukce „u následných studií práv v Bordeaux a v Paříži, o která se již nikdy nepřestal zajímat“ je matoucí: gramaticky se vztažné zájmeno váže k „studium“, míněna jsou zřejmě práva. Pojem *Le Mémoire* by se neměl překládat jako *rozprava*, jde o typ práce kratší, nejspíš *sdělení*. *Transparence* je spíš *průhlednost* než *průsvitnost*, *glandes rénales* by stačilo přeložit jako *ledviny* (str. 10). Tamtéž, níž, najdeme chybně *jeden z nejčilejších středisek*, spojení *madam Lambert* sedí v češtině na správce nevěstince, a francouzská forma *Sylla* označuje starořímského diktátora *Sulla*. Přes nadekretovanou toleranci chybných tvarů 3. osoby plurálu u sloves typu *sází* → *sázejí* tyto tvary do kultivovaného jazykového textu nepatří: takže má být *pocházejí* (str. 10), *přinášejí* (str. 13), *přijíždějí* (str. 15). Na str. 11 bylo by lepší: *Své putování ukončil* (nikoli *završil*) *v Anglii...* *Zůstal tam* (nikoli *zde*) *téměř dva roky*. Občas nacházíme extravagantně použitá podstatná jména slovesná (str. 12: *kvetení vinné révy*, *výměna dopisů a její zveřejnění sabá až do antiky*; str. 13: *napsání mohlo vyvolat obdržení*; str. 15: *důvodem pro podniknutí dlouhé cesty...* – stačilo by *důvodem cesty*; str. 16: *jejich... podivování je prostředkem pro zabalení ostré kritiky*; str. 28: *svolení k uzavření sňatku*; mimochodem, jak se slučuje sňatek mezi eunuchem a otrokyní s tvrzením ze str. 24, že eunuši „byli donuceni vzdát se navždy pocitu tělesného ukojení“?; str. 30: *vedle zaručení bezpečnosti žen se starají i o jejich závalu* – bez čárky!). Interpunkčních chyb velmi málo (na str. 12 chybí čárka před důsledkovým *a tedy*). Str. 15: chybné zájmeno vztažné (má být *jenž* *sváděl*, jde o *překlad*); totéž na str. 24 (*muž, jež odsuzuje!*); zde i *ten samý* místo spisovného *týž*, *tentýž*, a zase na str. 38, má být *chvalořeč...*, *již*). *Ibben* je patrně člověk, takže v zásadě nemůže být *napnutý*, leda by ho napínali na skřípec (str. 18). *Výbrůžka* se píše s -ů- (str. 24). Na str. 35 má být *Důvody vedoucími... se nezabývají*. Str. 38 překlep *obecedně*. Naprostý nesmysl se slovem *fama* ve francouzštině (str. 38): diplomantka nějak nepochopila, že ve slovnících není, protože tam nikdy nebylo. U slova *commerce* (str. 50) autorka práce zřejmě netuší, že toto slovo má vedle významu *obchod* také obecný význam *obcování, společenského styku*. Na str. 57 najdeme hrubku *proti tyranovi*; tamtéž o něco níž má být *tematickým*. Rada velkých neobratností se najde také ve francouzském resumé.

Doc. PhDr. Václav Jamek

V Praze dne 20. září 2011